

CZU: 343.4

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).05)

CONDIȚIILE PE CARE LE ÎNDEPLINEȘTE SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE MUNCĂ FORȚATĂ (ART. 168 DIN CODUL PENAL)

Petru GUIDEA,
doctorand, USM
<https://orcid.org/0000-0001-5261-407X>

SUMAR

În articolul de față se stabilește că subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova poate să nu posede calitatea de angajator în înțelesul art. 1 din Codul muncii. De asemenea, se argumentează că termenul de exploatator este utilizat pentru a percepe coraportul dintre infracțiunea prevăzută la art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la art. 165, 1651, 206 și 2061 din Codul penal al Republicii Moldova, pe de altă parte.

Cuvinte-cheie: subiectul infracțiunii, calitatea specială a subiectului infracțiunii, muncă forțată, angajator, proprietar, exploatator, traficant, părinte.

Din interpretarea art. 21 și art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare - CP RM) rezultă că subiect al infracțiunii de muncă forțată poate fi atât o persoană fizică cât și o persoană juridică.

Referitor la subiectul persoană fizică, acesta trebuie să fie responsabil și să aibă împlinită, în momentul de comitere a infracțiunii, vârsta de 16 ani. Din alin. (2) art. 21 CP RM nu derivă că subiect al infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM ar putea fi persoana fizică care, în momentul de comitere a infracțiunii, are împlinită vârsta de 14 ani.

Legiuitorul nu menționează în alin. (1) art. 168 CP RM o calitate specială pentru subiectul infracțiunii. Totuși, R. Cojocaru admite că „în cazul prevederii implicite, legiuitorul nu desemnează în mod expres calitatea specială a subiectului infracțiunii, aceasta putând fi dedusă din

THE CONDITIONS FULFILLED BY THE SUBJECT OF THE CRIME OF FORCED LABOR (ART. 168 OF THE CRIMINAL CODE)

SUMMARY

In this article, it is established that the subject of the crime, provided in Art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, may not possess the capacity of employer within the meaning of Art. 1 of the Labor Code. It is also argued that the term exploiter is used to perceive the correlation between the crime provided for in Art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, on the one hand, the crimes provided for in Art. 165, 1651, 206 and 2061 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, on the other hand.

Key-words: the subject of the crime, the special quality of the subject of the crime, forced labor, employer, owner, exploiter, trafficker, parent.

sensul normei incriminatorii care redă esența juridică a infracțiunii” [5, p. 71].

În doctrina de specialitate se vorbește despre subiectul special al infracțiunii de muncă forțată. De exemplu, M.V. Gordei și B.V. Epifanov, I.T. Idrisov și N.T. Idrisov susțin: „Subiecții relațiilor izvorâte în legătură cu utilizarea muncii forțate sunt angajatorul și salariatul, înzestrați cu drepturi și obligații corespunzătoare. Salariat este persoana care are posibilitatea atât juridică cât și factuală de a-și exercita drepturile” [8, p. 81]. La rândul său, A.V. Kursaev exprimă următorul punct de vedere: „În munca forțată, subiecții ai relației relevante sunt angajatorul și salariatul. Salariații păstrează posibilitatea de a avea anumite drepturi și obligații” [12, p. 210; 13, p. 79]. V.V. Jernakov folosește termeni asemănători: „Sub aspect juridic, munca forțată se caracterizează prin aceea că este o muncă prestată nu în baza unei obligații acceptate voluntar, ci sub influența posibilității de a fi supus unei pedepse. Doar un subiect autorizat poate cere efectuarea de muncă forțată. Se are în vedere cel care are

dreptul să aplice, în raport cu persoana forțată, sancțiuni penale, contravenționale, disciplinare, patrimoniale sau de altă natură” [10, p. 92]. Nu în ultimul rând, S.I. Ogorodnikova, T.A. Zaițeva și E.A. Vlasova opinează: „Numai un subiect autorizat poate solicita cuiva să presteze muncă forțată. El este cel care are dreptul de a aplica măsuri cu caracter penal, contravențional, disciplinar sau patrimonial în raport cu persoana forțată” [14, p. 174]. Ce vor să sugereze toți acești autori este că relațiile legate de utilizarea muncii forțate implică două părți: angajatorul și salariatul, fiecare având drepturi și obligații specifice. În plus, este insuflată ideea că exclusiv un subiect autorizat are dreptul să solicite efectuarea muncii forțate.

Considerăm că astfel de idei trebuie acceptate cu atenție în raport cu infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM. Or, subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM poate fi o persoană care nu are calitatea de angajator, iar victima acestei infracțiuni poate fi o persoană care nu a încheiat, din diverse motive, un contract individual de muncă. Deci, relațiile dintre aceste persoane nu sunt neapărat reglementate de legislația muncii. Subiectului infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM (care poate să nu aibă calitatea de angajator) îi este indiferent dacă victima are statutul juridic de salariat sau nu. Scopul acestui subiect este să supună victima la muncă împotriva voinței acesteia, nu să se asigure de respectarea unor formalități stabilite de lege. Munca forțată este o faptă eminentemente ilegală și nu trebuie în niciun caz condiționată de respectarea de către făptuitor a acestor formalități.

Deci, în concluzie, nu este obligatoriu ca subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM să aibă calitatea de angajator în înțelesul art. 1 din Codul muncii, adică de „persoană juridică (unitate) sau persoană fizică care angajează salariați în bază de contract individual de muncă încheiat conform prevederilor prezentului cod” [3]. Prezența unei asemenea calități este opțională.

În continuarea demersului nostru de a afla dacă subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM are vreo calitate specială este necesar să vorbim despre deosebirea acestei infracțiuni de infracțiunea prevăzută la art. 167 CP RM.

M. Mutu compară între ele infracțiunile prevăzute la art. 167 și 168 CP RM: „Și în cazul art. 167 CP RM, și în cel al art. 168 CP RM, victima se află în posesia altei persoane și este exploatăată, fiind supusă eforturilor fizice și de rezultatele muncii beneficiază altă persoană decât victima. Deosebirea constă în faptul că în cazul sclaviei subiectul activ realizează toate atributele drep-

tului de proprietate față de subiectul pasiv, expunându-l pe acesta și altor forme de exploatare decât munca [...]. În cazul muncii forțate însă, se păstrează libertatea persoanei, exceptând libertatea la muncă” [6, p. 112]. Ne raliem acestei poziții. Or, subiectul infracțiunii, prevăzută la art. 167 CP RM, în calitate de proprietar *de facto* al victimei, exercită în privința acesteia prerogativele de posesie, folosință și dispoziție. Pe de altă parte, victima infracțiunii, prevăzută la art. 168 CP RM, dispune de o oarecare libertate de alegere condiționată de dorința victimei de a-și asigura o sursă de subzistență.

În concluzie, subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM nu are calitatea de proprietar *de facto* al victimei.

În alt context, pentru a afla dacă subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM are vreo calitate specială, este necesar să comparăm această infracțiune cu infracțiunile prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM.

S. Brînza și V. Stati menționează că subiect al infracțiunii prevăzută la art. 165¹ CP RM este beneficiarul produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării victimei care a fost traficată în contextul uneia dintre infracțiunile specificate la art. 165 [...] CP RM (create și/sau), prestate de o persoană despre care știe că este victima acestor infracțiuni” [1, p. 507]. Făcând o paralelă, se poate afirma că subiect al infracțiunii prevăzută la art. 206¹ CP RM este beneficiarul produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării victimei infracțiunii care este prevăzută la art. 206 CP RM, creată și/sau prestată de o persoană despre care știe că este victima acestor infracțiuni.

S. Brînza precizează: „În funcție de prezența sau lipsa promisiunii prealabile [...], infracțiunea specificată la art. 165¹ CP RM poate fi considerată un caz special, fie de complicitate la infracțiunile prevăzute la art. 165 sau 206 CP RM și/sau la infracțiunile care presupun exploatarea victimelor traficate (de exemplu, la infracțiunile prevăzute la art. 167 sau 168 CP RM), fie de favorizare a infracțiunilor în cauză” [2, p. 94-95]. „De aceea, la calificarea faptei conform art. 165¹ CP RM, nu este necesară referirea nici la alin. (5) art. 42 și art. 165, 167, 168 [...] sau altele din Codul penal, nici la art. 49 CP RM. Nu se cere nici calificarea suplimentară conform art. 323 CP RM” [2, p. 95]. O interpretare similară este valabilă pentru infracțiunea prevăzută la art. 206¹ CP RM.

Așadar, subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 165 și 206 CP RM furnizează munca victimei, urmărind ca victima să fie exploatăată.

Ulterior, subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM obține munca victimei respective, exploatând-o pe aceasta. După aceasta, subiectul uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 165¹ sau 206¹ CP RM beneficiază de acele produse și/sau servicii care constituie rezultatul exploatării victimei infracțiunii care este prevăzută la art. 168 CP RM. Pentru a deosebi prestația fiecăruia dintre subiecții infracțiunilor sus-menționate, putem folosi următorii termeni: a) traficant (pentru subiecții infracțiunilor prevăzute la art. 165 și 206 CP RM); b) exploatator (pentru subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM); c) beneficiar de produse și/sau servicii care sunt create și/sau prestate de către victima exploatată (pentru subiecții infracțiunilor prevăzute la art. 165¹ și 206¹ CP RM).

Nu este greșit să utilizăm termenul de exploatator pentru a caracteriza subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM. Acest termen este potrivit pentru a percepe, după cum s-a putut vedea mai sus, coraportul dintre infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM, pe de altă parte. Considerăm că termenul de exploatator își confirmă relevanța chiar și atunci când infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM nu este precedată de una dintre infracțiunile prevăzute la art. 165 sau 206 CP RM.

Totodată, trebuie să precizăm că nu doar subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM are calitatea de exploatator. Aceeași calitate o are subiectul infracțiunii prevăzută la art. 167 CP RM și al altor infracțiuni care implică o formă sau alta de exploatare a victimei. De aceea, termenul de exploatator nu ne ajută, dacă încercăm să deosebim subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM de subiecții altor infracțiuni care presupun o formă de exploatare a victimei. În astfel de cazuri trebuie folosite alte criterii, după cum s-a putut vedea mai sus, atunci când am stabilit diferența dintre calitățile speciale ale subiecților infracțiunilor care sunt prevăzute la art. 167 și 168 CP RM.

În concluzie, în contextul de stabilire a calității speciale a subiectului infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM, termenul de exploatator are o incidență contextuală. Este potrivit să folosim acest termen pentru a deosebi subiectul infracțiunii de muncă forțată de subiecții infracțiunilor prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM. Însă, nu este indicat să utilizăm termenul de exploatator atunci când comparăm calitățile speciale ale subiecților acelor infracțiuni care implică exploatarea victimei, printre ele numărându-se infracțiunea prevăzută de art. 168 CP RM.

În altă ordine de idei, în ipoteza prevăzută la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM, ar putea să prezinte interes opinia lui I. P. Vasâlkivska, care se referă la părinți și alte asemenea persoane care exploatează munca unui copil.

Această autoare analizează infracțiunea prevăzută la art. 150 din Codul penal al Ucrainei, care constă în exploatarea unui copil ce nu a împlinit vârsta la care este permisă angajarea, prin folosirea muncii sale [7, p. 170]. I.P. Vasâlkivska menționează că părinții sau persoanele înlocuitoare recurg adesea la exploatarea copiilor. De exemplu, în regiunile Lugansk și Donețk sunt frecvente cazurile de utilizare a minorilor în așa-numitele mine de cărbune familiale. Munca epuizantă a copiilor în gospodăriile din mediul rural este un alt exemplu des întâlnit de muncă a copiilor în Ucraina. Personalul didactic este, de asemenea, implicat în exploatarea minorilor. Utilizarea muncii copiilor de către persoanele responsabile cu creșterea și îngrijirea acestora sporește semnificativ pericolul social al unor astfel de acțiuni. Ca urmare, I.P. Vasâlkivska propune ca în alin. 2 art. 150 din Codul penal al Ucrainei să se prevadă, în calitate de circumstanță agravantă, săvârșirea infracțiunii de către părinții victimei, de către persoanele care îi înlocuiesc sau de către acei care exercită atribuții profesionale sau de serviciu legate de creșterea sau îngrijirea copiilor. În viziunea autoarei, adoptarea amendamentelor propuse ar putea contribui la o protecție mai eficientă a copiilor împotriva exploatării care este periculoasă pentru sănătatea lor, care poate deveni un obstacol în calea educației acestora sau care le poate dăuna din punct de vedere fizic, psihic sau spiritual.

Cu privire la art. 150 din Codul penal al Ucrainei, alți autori ucraineni – G.V. Didkivska și V.A. Krosondovici – susțin că „unul dintre neajunsurile semnificative este că acest articol nu conține o prevedere referitoare la exploatarea copiilor de către părinți sau înlocuitorii acestora. Astfel de fapte sunt adesea raportate de mass-media. Munca epuizantă și cu o durată excesivă a copiilor din mediul rural în gospodărie este, în general, recunoscută ca fiind una dintre cele mai des întâlnite forme de utilizare a muncii copiilor în Ucraina” [9, p. 73].

În Codul penal al Republicii Slovenia, în alin. (2) art. 192, este descrisă o ipoteză de genul celei schițate de I.P. Vasâlkivska, G.V. Didkivska și V.A. Krosondovici: „Părintele, părintele adoptiv, tutorele sau altă persoană care obligă un copil la muncă forțată [...]” [4].

Nu cunoaștem dacă în Republica Moldova există premise suficiente pentru a completa art.

168 CP RM cu o dispoziție asemănătoare cu cea de la alin. (2) art. 192 din Codul penal al Republicii Slovenia. Din această cauză ne abținem să propunem o asemenea completare. Subliniem că, în dispoziția de la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM, prin copil se înțelege nu persoana raportată la părinții săi, ci persoana care are vârsta sub 18 ani. Așadar, contează nu legătura de rudenie dintre subiect și victimă, ci faptul că victima este minoră. În analiza noastră, dedicată victimei infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM, am recomandat excluderea cuvintelor „cu capacitate de muncă” din dispoziția de la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM. Considerăm, în continuare, că este imperioasă anume o astfel de remaniere, nu cea sugerată de către de I.P. Vasâlkivska, G.V. Didkivska și V.A. Krosndovici.

Concluzii

1. Nu este obligatoriu ca subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM să aibă calitatea de angajator în înțelesul art. 1 din Codul muncii. Prezența unei asemenea calități este opțională.
2. Subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM nu are calitatea de proprietar *de facto* al victimei.
3. Nu este greșit să utilizăm termenul de exploatator pentru a caracteriza subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM. Acest termen este potrivit pentru a percepe coraportul dintre infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM, pe de altă parte.
4. Termenul de exploatator nu ne ajută, dacă încercăm să deosebim subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM de subiecții altor infracțiuni care presupun o formă de exploatare a victimei.
5. În dispoziția de la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM, prin copil se înțelege nu persoana raportată la părinții săi, ci persoana care are vârsta sub 18 ani. Așadar, contează nu legătura de rudenie dintre subiect și victimă, ci faptul că victima este minoră.

Referințe bibliografice

1. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
2. Brînza S. Infracțiunea de utilizare a rezultatelor muncii sau serviciilor unei persoane care este victimă a traficului de ființe umane (art. 165¹ CP RM): principalele repere conceptuale. În: *Integra-*

re prin cercetare și inovare: Științe sociale, 10-11 noiembrie 2014, Vol. 2. Chișinău. Chișinău: USM, 2014, p. 94-96.

3. Codul muncii al Republicii Moldova. Nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162/648. În vigoare din 1 octombrie 2003.
4. Codul penal al Republicii Slovenia. <https://cod-expenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html> (vizitat 03.08.2024).
5. Cojocar R. Stabilirea semnelor subiectului calificat al infracțiunii în procesul de încadrare juridică. În: *Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Seria „Științe Sociale”*, 2024, nr. 1, p. 61-74.
6. Mutu M. Tangențele traficului de ființe umane cu unele infracțiuni adiacente. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2008, nr. 1, p. 111-113.
7. Васильківська І.П. Використання дитячої праці: кримінально-правовий аспект. В: *Вісник Академії адвокатури України*, 2012, Число 3, с. 168-171.
8. Гордей М.В., Епифанов Б.В. Проблемы квалификации использования рабского труда в России. В: *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*, 2011, том 50, № 2, с. 80-84.
9. Дідківська Г.В., Кросондович В.А. Експлуатація дітей за Кримінальним кодексом України – позитивні риси та недоліки статті 150 КК України. В: *Міжнар. юрид. вісн.: зб. наук. пр. Нац. ун-ту держ. податк. служби України*, 2017, Вип. 4/5, с. 71-76.
10. Жернаков В.В. Свобода труда и запрещение принудительного труда в современном трудовом праве. В: *Вестник Пермского университета. Юридические науки*, 2013, № 3, с. 89-95.
11. Идрисов И.Т., Идрисов Н.Т. О соотношении понятий принудительного и рабского труда и некоторых проблемах квалификации использования рабского труда. В: *Актуальные проблемы российского права*, 2013, № 5, с. 585-589.
12. Курсаев А.В. Рабский труд и принудительный труд: соотношение категорий в международном и российском законодательстве и вопросы уголовного права. В: *Закон и правопорядок в третьем тысячелетии. Материалы международной научно-практической конференции*, 2016, с. 208-211.
13. Курсаев А.В. Соотношение рабского труда и принудительного труда и вопросы уголовно-правового регулирования. В: *Проблемы правоохранительной деятельности*, 2016, № 1, с. 76-80.
14. Огородникова С.И., Зайцева Т.А., Власова Е.А. Свобода труда и запрещение принудительного труда в современном трудовом праве. В: *Социокультурные процессы в условиях глобализации: вызовы современности. Материалы международной научно-практической конференции*, 2017, с. 172-176.